

VELÂYET-NÂME-İ HACI BEKTÂŞ VELÎ'YE GÖRE ANADOLU'NUN FETHİ

Bekir BİÇER*

ÖZET

Bu çalışmamızda Firdevsi-i Rûmî tarafından yazılan Velayet-nâme-i Hacı Bektâş Velî'ye göre Anadolu'nun fethi konusu ele alınacaktır. Bir menkıbe şeklinde yazılan Velayet-nâmeler Selçuklu tarihînin kaynaklarından birisidir. Yazar eserinde Anadolu'nun fethini Abbasiler döneminden başlayarak, Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları dönemleri olmak üzere ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: Velâyet-nâme, Menâkıb-nâme, Selçuklular, Fetih

ABSTRACT

In this write we will deal with the conquest of Anatolia in Velayet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî written by Firdevsî-i Rûmî. Velâyet-nâme written epic form of the Seljuk sources. The writer deal with conquest of Anatolia starting with the Abbasid and then the Great Seljuk and finally the Anatolia Seljuk.

Key Bord: velayet-nâme, menakıb-nâme, seljukids, conquest

Eski bir tarihe ve zengin bir kültür mirasına sahip olan milletlerin yüzyıllar boyunca yaşadığı tarih olaylarının, inançlarının, törelerinin, varlığa ve insana bakışı ile onu değerlendirilme biçiminin, maddi ve manevî alanda ortaya koyduğu değerlerin ortaya çıkarılması bilimsel çalışmalarla mümkün olabilir. Geçmişle ilgili bilgilerimizin kaynağı yazılı tarihî belgeler ve edebî eserlerdir. O halde tarihînin doğru anlaşılabilmesi edebî, tarihî eserlerin ortaya çıkarılması ve incelenmesi ile mümkün olabilir.

Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilişini takip eden üç asır içinde, Anadolu'yu yeniden imar eden, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında emeği geçen birçok fikir adamı, şair, mutasavvıf, sanatkâr ve devlet adamı vardır. Anadolu'nun kültürel mimarları diyebileceğimiz bu kahramanların hatırası hâlâ Anadolu insanının hafızasında yaşamaktadır. Etkileri günümüze kadar süren Battal Gazi, Melik Ahmed Dânişmend Gazi, Saltuk Gazi, Mevlâna Celâleddin-î Rûmî, Nâsü'rid-dîn Âhi Evran ve Hacı Bektâş Velî gibi devrin önde gelen dînî, siyasî ve edebî şahsiyetleridir (Bayram, 1993: VII, VIII; Köprülü, 2003: 237, 274). Bu kahramanlar, tarikat şeyhleri ve fatihler etrafında, kendilerini seven insanlar aracılığı ile menkıbeler oluşmuştur. Bunlar içinde hiç şüphesiz Hacı Bektaş Velî Menâkıb-nâmesi'nin, diğer bir deyimle Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş Velî'nin müstesna bir yeri vardır.

Menkıbe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, sûfilerin izhar ettiği harikulâde olaylar demek olan, kerametleri nakleden küçük hikâyelerdir. Tasavvufun yayıldığı halk muhitlerinde IX. yüzyıldan itibaren, Evliya menkıbeleri oluşmaya başlamıştır. Halk hafızasında çeşitli sebeplerle derin izler bırakan veliler ve kahramanlar etrafında oluşan bu menkıbeler halkası suya atılan taşın hâsıl ettiği büyüyen daireler gibi yüzyıllar içinde genişledikçe genişlemiştir. O velilerin gerçek hayatları, tarihî simaları unutulmuş her birinin çevresinde bu menkıbe halkalarından oluşan kılıflar örülmüştür. Sûfî yazarları da bunları olduğu gibi kendi eserlerine koymuşlardır (Ocak, 1997: 27-31).

Hacı Bektâş Velî Velâyet-nâmesi, Türk Edebîyatının orijinal eserleri arasında yer alacak değerde olduğu gibi, tarihsel bakımdan da önemli bir belge niteliğindedir. Benzerleri olan Hamza-nâme, Battal-nâme, Saltuk-nâme, Seyyid Ali Sultan, Abdal Musa ve Demir Baba Sultan Velâyet-nâmeleri ile benzerlikler ve farklılıklar gösteren yönleri vardır (Noyan, 1986:1).

Menâkıb-nâmeler, tarihsel hikaye, masal ve efsane anlamına gelmektedir. Menâkıb-nâmeler, yazıldıkları döneme ait olup, toplumun faaliyetlerini, düşünce tarzını yansıtan ve insanlığın ruhunda binlerce yıldır yaşayan yarı tarihî vesikalardır. Bu tür menkıbeler Anadolu'nun İslamlaşmasının geri planına ışık tutan psiko-sosyolojik etkenleri aydınlatan en güzel tarihî kaynaklardır. Bu eserler, bir devrin ve toplumun iç dinamiklerini ve karanlık dönemlerini aydınlatmada tarihe yardımcı kaynak niteliği taşımaktadırlar. Ancak destan

* Dr., Muhittin Güzelkılıç Lisesi, Meram, Konya.

özelliği taşıyan bu tür eserlerin tahlili, tenkidi hayli zor olup, doğru ve yanlış bilgileri birbirinden ayırmak kolay olmamaktadır.

Menkıbevi metinler, XIII. ve XIV. asır Anadolu'sunun sosyal, siyasi ve dini faaliyetleri hakkında kıymetli bilgiler barındıran nadide eserler arasında yer almaktadırlar. Velâyet-nâme adıyla bilinen tarihi destanlar, Orta Asya, Kafkasya ve Anadolu'yu kapsayacak şekilde geniş bir coğrafyada doğmuş ve Anadolu'dan başlamak üzere Balkanlar'a kadar yayılmış, taraftarlar bulmuş ve asırlarca halk kitleleri tarafından ilgiyle okunmuşlardır.

Velâyet-nâme adıyla da bilinen bu eserlerde ele alınan konuların kısmen tarihî gerçeklere uygun oluşu, adı geçen kahramanların tarihî şahsiyetler oluşu ve zikredilen coğrafi isimlerin Anadolu coğrafyasına uygunluğu dolayısıyla tarihî eser olarak kabul edilmiş ve bazı Osmanlı tarihçileri tarafından tekrarlanarak kullanılmıştır (Ahmedî, 1964:161; Gelibolulu Mustafa Âli, no. 5282: 6a-7b; Katip Çelebi, 1964:1656).

Öte yandan bu tür eserlerdeki olayların destansı bir mahiyet arz etmesi, eserlerin kayıtlarının zayıflığı, eserlerde insanî ilişkilerin ve fetihlerin efsanevî boyutta, adeta mucizevî bir tarzda ele alınması ve eserlerin hayal mahsulü bir takım düşüncelere yer vermesi nedeniyle eserler ciddi eleştirilere maruz kalmış, hepten hayal ürünü sayılarak tarihe kaynak olarak kullanılması uygun bulunmamıştır (Yinanç, 1944: 89-92). Bazı tarihçiler ise ciddi bir tenkide tabi tutulmak kaydıyla tarihsel belge olarak kullanılabileceğini kabul etmişlerdir (Toğan, 1985: 47; Köprülü, 1922: 120). Hiç şüphesiz Velâyet-nâme bir tarih kitabı olmadığı gibi bir hayal ürünü de değildir, bugünkü isimlendirmeye tarihî roman ya da yaygın deyimle menkıbedir. Menkıbeler ise tarihî ham maddelerinden yalnızca biridir.

Hacı Bektâş Velî ve çevresini konu alan Velâyet-nâme, yazar tarafından kendisine ulaşan doğru, yanlış her türlü bilginin derlenmesiyle oluşmuştur. Bilgilerin hemen hepsi olağanüstü olayları ihtiva etmiş ve eser hiç şüphe yok ki Hacı Bektâş'ın vefatından bir hayli zaman sonra yazılmıştır. Menkıbevî hayatı, kendisini görenlerden duyanların daha sonrakilere eklentilerle bildirilerek, onlar tarafından da eklentilerle nakledilerek mayalanıp yoğrulduktan yani Bektâşî geleneği adam akıllı meydana gelip dal budak saldıktan sonra yazılmıştır (Gölpınarlı,1958: XXIV).

Hacı Bektâş Velî'nin vefatından sonra Bektâşi geleneği oluşunca Anadolu ve Balkanlar'da manzum ya da mensur onlarca Velâyet-nâme kaleme alınmıştır (Noyan, 1986: 1-9). Velâyet-nâmeler değişik zamanlarda ve değişik kişiler tarafından kaleme alındığı için ortak temalar taşıdığı kadar farklı özellikleri de içlerinde barındırmışlardır. Bu çalışmamızda Firdevsî-i Rûmî tarafından kaleme alınan Hacı Bektâş Velî Velâyet-nâmesi kısaca tanıtılacak ve eserde Selçukluların Anadolu'yu fethi konusu ele alınacaktır (Firdevsî-i Rûmî, Hacı Bektaş İlçe Kütüphanesi, no: 200).

Velâyet-nâme'yi kim yazdı ?

Bektaşîler'in "Velâyet-nâme" dedikleri bu eserde Hacı Bektâş Velî'nin biyografisi, soyu, kerametleri, Anadolu'ya gelişi, irtibat kurduğu çevre ve şahıslar hakkında birçok bilgi mevcuttur. Bu eseri kimin, kimlerin yazdığı ya da derlediği konusu ise uzun süren araştırma ve tartışmalara konu olmuştur. Bilim dünyasında velâyet-nâmeler konusunda Abdülbâki Gölpınarlı'nın çalışmaları makbûl ve müteber kabul edilmiştir. Velâyet-nâme'yi kimin yazdığı konusunda Gölpınarlı, Nihânî'nin şu beyitlerinden hareketle Velâyet-nâme'nin yazarına ulaşmıştır.

Nihânî'nin 1296'da (1878-1879) yazdığı Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş Velî adlı manzum Velâyet-nâme'de "Der-beyân-ı sebeb-i nazm-ı Kitab" bölümünde:

"Ki ya'ni Hacı Bektâş-ı Velî'nin

Keramâtından ol sırr-ı Ali'nin

Velî nesr idi ol kim söylemişdi

Hemân Firdevsî bir nazm eylemişdi,” denilmektedir.

Hiç şüphe yok ki Nihânî, Firdevsî-i Rûmî ismini faydalandığı manzum velâyet-nâmede görmüş, ona dayanarak adını anmıştır. Abdülbâki Gölpinarlı, bu bilgiye dayanarak “manzum velâyet-nâme Firdevsî’ndir. Firdevsî’nin üslûbuyla Velayet-nâme’nin üslûbunu inceledik ve tam bir benzerlik gösterdiğini gördük. Bu bakımdan manzum velayet-nâme’nin, Süleyman-nâme’nin ve daha birçok kitapların yazarı olan Firdevsî-i Rûmî tarafından yazıldığına kanaat getirdik” demektedir (Gölpinarlı, 1958: XXVI, XXVII). Abdülbâki Gölpinarlı’nın vardığı bu sonuç bilim dünyası tarafından da genel kabul görmüştür. Esad Coşan, Makalât-ı Hacı Bektaş-ı Velî adlı eserinde (Coşan, 1996: XVII) Mikâil Bayram, Hacı Bektaş-ı Horasanî Hakkında Bazı Yeni Kaynaklar ve Yeni Bilgileri’nde, (Bayram, 2003: 144), Ahmet Yaşar Ocak, Bektâşî Menâkıb-nâmeleri’nde İslâm Öncesi İnanç Motiflerinde (Ocak, 1983: 5) Bedri Noyan, Firdevsî-i Rûmî Manzum Hacı Bektaş Velî Velâyet-nâmesi’nde (Noyan, 1986: 2-18) velâyet-nâme’nin Firdevsî-i Rûmî tarafından derlendiğini kabul etmişlerdir.

Velâyet-nâme ne zaman yazıldı ?

Velâyet-nâme yazıldığında şifâhî rivayetler, sağlam bir kalem tarafından tesbit edilirken Bektâşî geleneği tamamıyla kurulmuş, gelişmiş, zenginleşmiş ve kökleşmiştir. Velayet-nâme’nin sonunda Hacı Bektaş Türbesi’ni II. Murat’ın yaptırdığı, II. Bayezit’in de kubbeyi kurşunla örttüğü rivayetlerine bakılırsa, eser II. Bayezit devrinde kaleme alınmıştır. (Firdevsî-i Rûmî, 369).

Yine Velâyet-nâme’de II. Bayezit’e:

“Ömr-ü bahtın eylesün, Allah ziyâd

Tâ kıyâmet devlet ile bâki bâd.”

dendiğine göre eser yazılırken, yani rivayetler, yazar tarafından tesbit olunurken II. Bayezit hâlâ padişaktır. Firdevsî aynı beyti değişik eserlerinde II. Bayezit için defalarca tekrarlamıştır. Sonuç olarak Velayet-nâme’nin Firdevsî-i Rûmî tarafından II. Bayezit devrinde (1481-1512) tarihleri arasında yazıldığını söyleyebiliriz (Gölpinarlı, 1954: XXVIII, XXIX). Ancak yazılış tarihî verilmediği için maalesef kesin tarih verememekteyiz.

Firdevsî-i Rûmî, bu eserinde Anadolu’nun fethini ve Selçuklu Tarihî’ni bu güne kadar bilinenlerden farklı bir yaklaşımla ele almış ve Selçuklu tarihine yeni bir yaklaşım tarzı getirmiştir. Yazar, “Fi Beyan-ı Canib-i Oğuz Boyu” başlığı altında güzel Türkçe’si ve ipek sözleriyle dinleyenlerin bütün üzüntülerini gidermiş, mahzun dillere tatlılık, gülşendeki bülbüllere şevk vermiştir. Latif, kerem sahiplerine kendisine nakledilen bilgileri aktarmış ve biz muhteremlerden sözlerine kulak vermemizi istemiştir. Verdiği bilgilere göre Çepni Boyu Oğuzlar’dan ayrılmış ve dağılarak Rum mülküne gelmiş ve her biri bir yerde karar eylemiştir. Bu olanlar aşikâr olmuş ve tarihçiler tarafından beyan edilmiştir. Firdevsî, menâkıb-nâmesinde Selçukluların Anadolu’yu fethini üç aşamada ele almıştır. Önce yazarın eserinden Selçuklu Tarihî ile ilgili bölümü aktaralım, sonra eserin tahlil ve tenkidini yapalım.

Firdevsî-i Rûmî’ye göre Anadolu’nun Fethi:

Rum fethi üç kez oldu ey aziz

Böyle zikreledi ashâbü’t temyiz

Zikredeyin imdi sen dutğil kulak

Nakildir bu nev’e oldu ittifak

A- Feth-i evvel çün Benî Abbasî'ler

*Oldu Bağdad'a halife çünolar
Cins-i Kayser Rûm'ayiken padişah
Hazret-i Battal ol yüzü mâh
Gâzilerle evvel anlar açtılar
Bu fenâdan çünki anlar geçtiler
Girü küffâr gâlip oldu geldiler
Rûm'u anların elinden aldılar
Kaldı küffârın elinde bir zemân
Çünkü Şark'tan çıktı Oğuzdur ayân
Duttular mülk-i Horâsânı temâm
Hem Irâkeyn'i dahi ey nîk-nâm
Çeküben leşker Çorum'a yettiler
Farsî milkini bilkülli duttular.
Rûm'u dahî aldı bular serteser. (Firdevsî-i Rûmî, 91).*

Firdevsî-i Rûmî, Anadolu'nun Müslümanlar tarafından ilk defa fethini bu cümlelerle ifade etmektedir. Kendisinden önceki doğru bilgi sahiplerinin kendisine sahih olarak bildirdiklerine göre; Anadolu'da Bizans İmparatorları egemen iken, Bağdat'ta Abbasî Halifeliği vardı. Anadolu'ya ilk İslâm fetihlerini Abbasîler başlattılar. Bu devirde Hazreti Battal benzeri ay yüzlü yiğitler, gaziler, Anadolu'ya ilk akınları yaptılar. Müslüman gazilerin fetihleri sonrasında Anadolu'nun güney kesimleri Müslümanların eline geçti. Ancak Bizans İmparatorluğu'nun Abbasîler'e yönelik savunma politikası ve saldırıları sonunda Anadolu'ya Müslümanlar egemen olamamış ve Anadolu tekrar Hıristiyanlar'ın eline geçmiştir. Firdevsî-i Rûmî'nin, Anadolu'nun fethini Abbasîlerle birlikte başlatması, Türk tarihçileri arasında sıkça görülen bir durum değildir. Bu yaklaşım tarzı yazara tarihîmizde müstesna bir mevki kazandırmıştır. Anadolu'nun fethini Abbasîlerle başlatan yazar asıl fethin Büyük Selçuklular döneminde olduğunu tespit etmiştir.

Firdevsî-i Rûmî, Anadolu'nun fethinin ikinci aşamasının Oğuzlar'la devam ettiği kanaatindedir. Abbasîler devrinde başlayan akınların mevzii kaldığının, Bizans İmparatorluğu'nun, Anadolu'nun tamamını kontrol ettiğinin farkındadır. Türkler'in, Anadolu'yu sistemli bir şekilde fethinin, Oğuzlar'ın çıkışıyla başladığına işaret etmiştir. Oğuzlar, Şark'tan ortaya çıkarak, Horasan, İran ve Irak'ın tamamını hâkimiyetleri altına aldılar. Azerbaycan üzerinden Çorum'a (Orta Anadolu'ya) kadar ulaştılar. Sonra bütün Diyâr-ı Rum'da Selçuklu hâkimiyeti kademeli olarak ve baştan başa egemen olmuştur. II. büyük fetih sonrasında Oğuz iktidarı, İran'ın doğusundan Anadolu'nun batısına kadar yerleşmiştir.

B- Pes ikinci feth budur bil haber

*Çünki tebdil oldu Oğuz şevketi
Sürdü devrân geçti bunlar müddeti*

Gine küffâr gâlip oldu geldiler

Rûm mülkini bunlardan aldılar

Kaldı bir müddet bu Rûm ol vechile

Bir tevârihten yine geldi dile. (Firdevsî-i Rûmî, 92).

Firdevsî-i Rûmî kendi ailesini köken olarak Oğuzlar'a nisbet ettiği için Oğuz ismi ona yabancı değildir. Bütün eserlerinde Türklüğüne dair emareler bulunan yazar için Oğuz adı en geniş manada Türk'e tekabül etmektedir. Hatta velâyet-nâme'de Selçuklu yerine doğrudan Oğuz ismini kullandığı görülmektedir.

Firdevsî-i Rûmî, velâyet-nâme'yi yazarken yararlandığı bilgilerin kaynaklarını vermemiştir. Ancak verdiği bilgiler Selçuklu tarihçilerinin verdiği bilgilerle mukayese edildiği zaman doğrulukları kabul edilebilir türdendir. Firdevsî-i Rûmî'nin ikinci fetih dediği bu dönem 1018'den 1085'e kadar süren zaman dilimidir. Bu süre içinde Anadolu'nun fethi büyük oranda tamamlanmış ve Oğuz Türkleri yani Selçuklular Anadolu'ya hâkim olmuş ve yerleşmişlerdir. Firdevsî-i Rûmî, Büyük Selçuklular'ın (Oğuzlar'ın) Batı Anadolu'da tam hâkimiyet kuramadıklarını, küffârın tekrar galip olduğunu, Rum mülkünü geri aldıklarını bildirirken, Rum egemenliğinin de uzun sürmediğini Anadolu'da bu defa Âl-i Selçuk devrinin başladığını ifade etmiştir.

C- Âl-i Selçuk durur üçüncü fetih

Âl-i Selçuk'u diyem görklü medih

Âl-i Selçuk bil ki Abbâsîlerin

Sağ taraf vezîriydi anlarun

Bermekîlerin idi hem sol taraf

Çoğidi Selçukte Bermek'ten şeref

Bir taraf oldu pes Oğuz şevketi

Sürdü geçti bunların da müddeti

Âl-i Selçuk'ten Selîm Şâh nâm Şâh

Oluben cem' eyledi bî-had sipah.. (Firdevsî-i Rûmî, 93).

Müellif Büyük Selçuklu Devleti için Oğuzlar ismini kullanırken, Türkiye Selçuklu Devleti için de, Âl-i Selçuk ismini kullanmıştır. Firdevsî-i Rûmî'ye göre Anadolu'nun fethi için üçüncü büyük girişim Türkiye Selçukluları tarafından yapılmıştır. Âl-i Selçuk'un her türlü övgüye lâyık olduğunu vurgulayan yazar, Selçuklularla Abbâsîlerin kısa bir mukayesesini yapmıştır. Selçukluların başlangıçta Abbasîlerin sağ kolu olduğunu, sol tarafta ise Bermekî hanedanının var olduğunu rivayet etmiştir. Ancak Selçuklular'ın Bermekî'lerden daha üstün olduğunu, Abbasî iktidarının Oğuz şevketi karşısında kısa sürdüğünü ilave etmiştir. Bu girişten sonra Firdevsî'nin Velâyet-nâme'de kayda geçtiği Selçuklu sultanları ve bu sultanların faaliyetlerine geçebiliriz.

1-Süleyman Şah (1075-1092)

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kutalmış Oğlu Süleyman Şah (Selçuk Beyin oğlu Arslan Yabgu'nun torunu) tarafından, Büyük Selçuklular'ın vasalı olarak 1075 yılında İznik'te kurulduğu genel olarak kabul görmüştür (Turan,1993:258;Sevim,1988: 79; Yinanç,1944:144). Firdevsî-i Rûmî ise Selçuklu Devleti'nin kurucusu olarak Selimşah nâmında bir şahıstan söz

ediyor ki, Selçuklu tarihinde böyle bir kişi mevcut değildir. Sehven Süleyman Şah yerine kullanılmış olmalıdır.

Yazar, Selim Şah'ın (Süleyman Şah) asker toplayarak Rum Kayseri üzerine yürüdüğünü; ama Kayser'in kaçarak meydanı terk ettiğini, bunun üzerine Kayseri ve Aksaray şehirlerinin Selçuklu hâkimiyetine girdiğini söylemiştir. Süleyman Şah'ın Bizans İmparatorluğu ile savaştığı İznik ve civarını fethettiği ve Güney Marmara'ya egemen olduğu bütün kaynaklarca bildirilmektedir. Zayıf duruma düşen Bizans İmparatorluğu Anadolu Selçuklu Devleti ile barış anlaşması yapmak zorunda kalmıştır. Batı sınırlarını güvence altına alan Süleyman Şah, Kilikya'ya yönelmiş, Adana ve Tarsus'u sınırları içine dâhil etmiştir. Sultan Antakya'yı hatta Haleb'i alma girişiminde bulunmuş ama bu girişim onun hayatına mal olmuştur. Süleyman Şah, kısa zaman zarfında kuvvetli bir devlet kurmuş ve Boğazlar'dan Suriye'ye kadar Anadolu'yu hâkimiyeti altına almıştır (Turan, 1993: 287, 288; Sevim, 1988: 427; Honiğmann,1970:171). Süryanî Mihail, Firdevsî'nin yukarıda verdiği bilgileri doğrulamaktadır. "Süleyman bütün Türkiye şehir ve kalelerini fethedip, hâkimiyet kurduktan sonra Süleyman Şah adını aldı. Onun idaresinde Türkler, Karadeniz, Marmara, Adalar Denizi ve Akdeniz arasında bütün beldelere girmiş ve hâkim olmuşlardı". (Grogery Ebu'l Faraç,1999: 64) Firdevsî-i Rûmî, fetih esnasında fethetme tanıklık ettiği gerekçesiyle Selme Deresi'nin adını zikretmiş ve derenin var olduğunu söylemiştir. Firdevsî'nin var olduğunu söylediği Selme Deresi ise aynı isimle Aksaray'da hâlâ mevcuttur (Konyalı, 1974: 1640).

2-Sultan 1. Kılıçarslan (1092-1107)

Kıssa çok pes âhir anları alur

Oğlu Kılıçarslan'ı gör ne kılur

Aksaray üstünde dirler Karataş

Anda Ejderha'yile kıldı savaş

Ahir ejderhayı eyledi helak

Kılıçarslan bin Selim Şah can-ı pak

Aksaray sûyuna hoş sed bağladı

Yaptırıp şehrin işini sağladı

Ol kal'ayı alıcak Şâh Selîm

Fevt oluben kalur anda ol halîm

Kubbe yaptılar mezârı andadur

Mürde sanma bil ki anı zindedür

Kılıçarslan oldu anda pâdişâh

Gâziler Sultânı ol zerrîn külâh

Tuttu Yunân milkini hep serteser

Çün ki kıldı ol da dünyâdan güzer.. (Firdevsî-i Rûmî, 93).

Firdevsî-i Rûmî'nin söyledikleri tahlil edilecek olursa, Süleyman Şah vefat ettikten sonra, Türkiye Selçuklu Devleti fetret devrini yaşamıştır. Sultan Melik Şah'ın ölümü üzerine, Anadolu Selçuklu tahtına Sultan I. Kılıçarslan geçmiştir. Sultan Kılıçarslan'la birlikte Selçuklu Devleti yeniden ivme kazanmış, kuruluş sürecini tamamlayarak fetih politikasına başlamıştır. Sultan I. Kılıçarslan kısa sürede devletin egemenlik alanını Batı'da İzmir, Doğu'da Malatya'ya kadar genişletmiştir. Aksaray ve Kayseri, Dânişmendlilerden tekrar

Selçuklular'a geçmiştir. Sultan I. Kılıçarslan Anadolu'da Türk birliğini sağlamak için Çaka Bey'i etkisiz hale getirmiş (Kurat, 1966: 53; Demirkent, 1996: 45) ve Dânişmendliler'i tâbiyetine almıştır. Selçuklular, Bizans İmparatorluğu'nu vergiye bağlamıştır. Ancak Papalık tarafından organize edilen Haçlı Seferleri'nin başlaması Selçukluları olumsuz etkilemiş ve Batı Anadolu Haçlı saldırısına uğramıştır. Devletin başkenti İznik'ten Konya'ya taşınmıştır. Sultan, Haçlı Ordusu'nu Ereğli yakınlarında yenilgiye uğrattı. Firdevsî'nin deyimiyle, Gaziler sultanı Anadolu'yu serteser hâkimiyeti altına almıştır. (Sevim, 1988: 434; Yücel, 1990: 86; Merçil, 2002: 508) Müellifin Sultan için "Gaziler Sultanı" ismini kullanması da çok manidardır. Sultan I. Kılıçarslan'la birlikte Anadolu, büyük oranda Bizans hâkimiyetinden çıkıp, Selçuklu hâkimiyetine geçmiş, Türkleşme ve İslâmlaşma faaliyetleri hızlanmıştır.

3-Sultan I. Alâaddin Keykubad (1220-1236)

Oğlu ki Sultân Alâeddin durur

Adl'ü dâd ıssı ve sâhib-din durur

Hem muhibb-el ulemâdır ol

Hem muhibb-el fukârâ ehl-i temyiz

Atası yerine oldu pâdişâh

Geçti taht'a geydi hoş zerrîn külâh

Yedi pâre şehri yaptı ol hümâm

Konya'yı hem yaptıırıp kıldı temâm

Lakâbı Hüsrev asıl adı Ali

Pâdişah idi ve hem gerçek Velî

Ol zamanda geldi Hünkâr hazret-i

Rûm'a girdi duttu gâyet şöhreti

İsteyenler Âl-i Selçuk'ten haber

Hoş tevârîhlere eylesün nazer

Yine söz cem'in e idelüm şürû

Zikredem sana ne oldiyise vukû. (Firdevsî-i Rûmî, 93, 94).

Firdevsî-i Rûmî, Sultan Alâaddin örneğinde olduğu gibi genellikle tarihsel olayları kronolojik sırasına göre rivayet etmemiş, elde ettiği bilgileri sistemsiz olarak kullanmıştır. Eserin bazı bölümlerinde doğru ve yanlış bilgileri birbirine karıştırmıştır.

Yazarın Alaaddin Keykubad için yaptığı tespitler Abû'l-Faraç tarafından teyit edilmiştir. Alâaddin Keykubad için: "Devrin hükümdarları arasında nev'i şahsına münhasır bir zât idi, çevik bir adamdı, sağlam kafalı ve temiz varlıklı idi. Arap hükümdarlarının alışık oldukları birçok kötü alışkanlıklardan ve çirkin ihtiraslardan münezze bir kimse idi. Suçlulara karşı sert davranır ve hükümlerinde adaleti gözetirdi. Birçok şehirleri ve müstahkem mevkiileri zaptederek saltanatına katmış ve satvetini yaymaya muvaffak olmuştu" (Grogery Ebu'l Faraç, 1999: 56-57) demiştir.

I. Alâaddin Keykubad, âdil, âlim bir padişahı. İlme, irfana değer verir, âlim ve sanatçıları korurdu. Himaye ettiği çağdaşı düşünörlere örnek olarak Necmeddîn-i Dâye, Ahmed b. Mahmud-ı Tûsî, Sultânü'l Ülemâ Bâhau'd-din-i Veled, Mevlâna Celâled-dîn-i Rûmî, Sadreddin Konevî verilebilir. Ayrıca sultan, siyasî başarılarının yanı sıra ülkesinin kültürel yönden de gelişmesine önem vermiştir. I. Alâaddin Keykubad, bir rivayete göre,

İmam Gazalini'nin "Kimya'yı Saadet'i" ile Nizam'ül-Mülk'ün "Siyaset-nâme"sini elinden hiç düşürmezdi (İbn-i Bibi, 1956: 228). Kendisi bizzat ilmî faaliyetlerle ilgilenmiş, ilim ve kültür ile uğraşanları himaye etmiş, Moğolların önünden kaçan Türkistanlı ve İranlı âlim, şâir ve sanatkârlara kucak açmıştır. Ekonomik canlılığı sağlamak için, yaptığı seferler ile ticaret yollarının güvenliğini sağlamış ve bu maksatla birçok yerde yeni kervansaraylar inşaa ettirmişti. (Merçil, 2002: 159)

Velâyet-nâme, Alâaddin Keykubad döneminde Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî'nin Anadolu'ya geldiğini, şöhretinin Rum'u tuttuğunu söylüyor ki, mübalağalı olmakla birlikte doğruluk payı vardır. Velâyet-nâme'de ayrıca Çepni Boyu lideri Yunus Mukri (Makri)'nin Sultan Alâaddin'le görüşmek için Konya'ya geldiği ve yurtluk istediği Suluca Karahöyüğü'nün Çepni Boyu'na yurtluk olarak verildiği kaydı vardır. Hacı Bektâş-ı Velî Suluca Karahöyüğü'ne gelince Yunus Mukri'nin misafiri olmuş ve Sultan Alâaddin'in Çepni Boyu'na tahsis ettiği topraklarda ikâmet etmiş ve dolaylı olarak Hacı Bektâş-ı Velî Selçuklu Sultanı ile irtibat kurmuştur. Bu durum Türk devlet ve tarikat geleneğinin iç içe olduğunun en somut göstergelerinden birisidir (Firdevsî-i Rûmî, 181,182).

Hünkâr'ın Suluca Karaöyüğü'ne geldiği zaman orada oturanların, Oğuzlar'ın Çepni Boyu'ndan olduğu ve Çepniler'in Hacı Bektâş'a tâbi oldukları bütün Velâyet-nâme'lerde geçmektedir (Noyan, 1986: 22). Hatta buradaki Bektâşi Çelebileri'nin Çepni'lerden olduğu, Hacı Bektâş-ı Velî'nin en sâdik Müritlerinin Çepni Boyu'na mensup bulunduğu da belirtilmektedir. Nitekim Kırşehir çevresinde yaşayan Çepniler, muhtemelen 1240'daki Babaî İsyanı'na da katılmışlardır (Bostan, 2002: 299). Zâviye'nin bulunduğu bugünkü Hacı Bektaş Kasabası yerinde, eskiden Çepni Türkmen Boyu'nun kışlağı olan Suluca Karaöyük isimli küçük bir köy bulunmaktaydı (Ocak, 1999: 186).

Velâyet-nâme, Selçuklu - Moğol ilişkisinden de söz etmektedir. Yazar, Cengiz Han'ın (oğullarının) ordusu Tataristan'ı, Deşti Kıpçak'ı ele geçirdi. Moğollar Bağdat'ın işgalinden sonra Anadolu'yu tehdit eder hale geldiler. Hatta Moğollar'ın Selçuklular'ı kendilerine tâbi olmaya çağırmaları üzerine Sultan Alâaddin Keykubad Moğollar'a karşı ciddî önlemler aldı yakın çevresi ile müşavere etti, Firdevsî'nin deyişiyle "Guş itti serteser ey'zû funun" danıştıları arasında Hacı Bektâş da var idi, "Dir ne dirsiz ne dürür eyü savab nice idelüm ne virelüm cevab," diye sorulduğu zaman; "bunlara vermek gerektür hayli yer, yaylak da vermek gerek yaylayalar, hem kışın kışla gerek kışlayalar" diye cevap aldı. Bunun üzerine "Aksaray'dan Engürü'den tâ Sivas'a" kadar olan bölge Kilu Han'a verildi. (Firdevsî-i Rûmî, 161).

Tarihî kayıtlarda yukarıdaki görüşmeyi doğrulayacak bir bilgiye rastlanmasa bile, bu bilgiden Selçukluların Moğollar'a vergi vermeyi kabul ettikleri sonucuna varılabilir. Üstelik Moğol tehlikesinin halkın hafızasında bıraktığı derin tesiri tespit etmek açısından da bu bilgi önemli sayılabilir.

4-Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev (1266-1284)

Kılıçarslan oğlu Keyhüsrev durur

Müştehirdür işbu sözler bellüdür

Saruhan, Aydın, Hamid-ü Germiyan

Menteşe Kâresi Kocacık ey cân

Pâdişâhın bular beyleri idi

Her biri leşker başı baş er idi

Herbirine kodu sultan çok çeri

Herbiri fethetti varduğı yeri

Bilecik Yârhisar’u İznik hemîn

Bursa kaldı fetholunmadık yakîn (Firdevsî-i Rûmî, 262).

Yazarın Selçuklu Tarihî’ne dair verdiği bilgiler bir menâkıb mahiyeti taşımasına rağmen, bütün içinden doğru bilgiler çıkarılabilmektedir. Selçuklular, bir bölge fethedildiği zaman fatihlere o bölgeyi yurtluk olarak verir; ama bağımsız olmalarına müsaade etmezler ve fethedilen yerler Selçuklu Devleti’ne bağlı olarak idare edilirdi. Uçlarda kurulan bu beylikler yarı bağımsız olarak hayat sürerlerdi. Firdevsî’nin deyimiyle “bütün beyler, padişahın beyiydi, her biri padişah ordusunun komutanıydı. Devlet, askerleriyle, beyleri zaman zaman destekler ve beyler sınırlarda sürekli fetihlerde bulunurlardı” (Firdevsî-i Rûmî, 262).

1243 Köseadağ Savaşı’nda Selçuklular Moğollar’a yenilince, Anadolu’nun hâkimiyeti Moğollar’a geçti ve Selçuklu Sultanları Moğollar’ın vâlisi durumuna düştüler. İşgalci Moğollar’ın Türkmenler’i katliama tâbi tutmaları üzerine Türkmenler, Moğollar’la çetin bir savaşa tutuştular. Bu mücadele esnasında Türkmen halk daha çok batı bölgelere göç etti ve oraya yerleştiler. Hacı Bektâş-ı Velî ve Âhi Evren de batıya olan bu göçleri teşvik ettiler. Menâkıb’daki kayda göre Hacı Bektaş, müritlerini sistemli olarak Batı Anadolu’ya görevli olarak göndermiştir. Sarı İsmail’i, Şehr-i Tavas Livâ-i Menteşe’ye; Cemal Seyyid’i, Germiyan’a; Baba Menteşi, Sandıklı’ya ve Barak Baba’yı Bugadiç’te görevlendirmiştir. (Firdevsî-i Rûmî, 305-307). Sonuçta ülkenin Batı bölümünde Türkmen nüfusu yoğunlaşmış ve Türk beylikleri güçlenmişlerdir. Selçuklu otoritesi zayıflayınca beylikler müstakil olmaya başlamışlardır. Böylece Türk tarihinde beylikler dönemi diye bilinen yeni bir dönem başlamıştır (Uzunçarşılı, 1988: XI; Koca, 2002: 703; Köprülü, 1988: 35).

Selçuklu Sultanlarına bağlı kurulan beylikler bağımsız oldukları dönemde Batı Anadolu’nun fethi, bölgenin İslâmlaşması, Türkleşmesi ve Türk denizciliğinin gelişmesine katkıda bulunmuşlar; daha da önemlisi Osmanlı Devleti’nin kurulmasına imkân ve ortam hazırlamışlardır. Yazarın rivayetine göre beylikler döneminde Güney Marmara’da fethedilmedik Bilecik, Yarhisar ve İznik kalmıştı. Oraları fethetmek de Osmanlılara kısmet olmuştur (İnalçık, 2000: 77-100; Kafalı, 2002: 181,182). Anadolu Beylikleri’nin hükümran olmalarını ise Firdevsî-i Rûmî, şöyle rivayet etmektedir:

Aydını, Saruhan, Menteşe Hamîd

Pâdişâh oldu yerine ber-mezîd

Hutbe okur adına sikke kazar

Yürür hükmün ider zabt serteser. (Firdevsî-i Rûmî, 262).

Selçuklu Devleti’ne bağlı olarak kurulan beylikler, Selçuklu Devleti egemenlik haklarını kaybedince beyliklerin başında bulunan vali, komutan ve melikler bağımsızlıklarını ilân ederek küçük birer devlet haline geldiler. Önce devlete bağlı beyler iken asker topladı ve fethettikleri yerleri kendi adlarına yönetmeye başladılar. Hutbe okuyup, para basarak müstakil hükümdar oldular.

Anadolu’da Fethedilen Şehirler

Firdevsî-i Rûmî Velâyet-nâme adlı manzum eserinde, Türkiye Selçuklu Devleti sınırlarına dâhil olan şehirlerin hemen tamamından bir vesile ile söz etmiştir. Böylece Selçuklu Devleti’nin siyasi sınırlarını çizerken, hâkimiyet alanlarını da göstermiş olmaktadır. Şehirlerin fethini kronolojik olarak aktarmak yerine daha çok Hacı Bektâş-ı Velî ve müritlerinden nakillerde bulunurken Anadolu coğrafyasını tahlil ederek ve fethedilen şehirlerin isimlerini zikretmiştir.

Adı geçen şehirleri ve rivayet ettiği mısraları Selçuklu Devleti'nin egemenlik alanlarını belirlemek için sıralayalım:

*Suluca Karayöge var mesken it
Yurt verdik durma var anda git
Geldi Ayntâb'a bilesin sen ey cân
Doğrulup ashâb-ı Kehf'e dek gelür.
Durup andan dahi azm-i Rûm ider
Kayseri şehrine doğrulup gider.
Çeküben leşker Çorum'a yettiler
Farsi milkini bi-küllü tuttular
Aksaray üstünde bil hoş nihâd
Bir dere var Selme dirler ana ad.
Gidevü gide irer Erzingan'a
Anda uğrar can Baba Kılı Han'a
Yürüyüp Erciş'e iriştim hemân
Pes ikincisinde Ercis'i tamam
Aksaray'dan Engürü'den tâ Sivâs
Ana irinceye dek tûlu tıraz
Müştehidür Kırşehirinde bilinür
Kırşehrin'de ol Bektâşi hânedür
Çün gemi Rûm'den yana oldu revân
Kudret ile Samsun'a irdi eycân
Saruhan Aydın Hamidü Germiyan
Menteşe Karesi Kocacık ey cân
Bilecik Yarhisarü İznîk hemîn
Bursa kaldı fetholunmadık yakıyn
Çünkü sultan önüne geldi girü
Ol yere sancak Beği oldu girü
Aydın Saruhan Menteşe Hamîd*

Pâdişah oldu yerinde ber-mezîd (Firdevsî-i Rûmî, 150-36).

Velâyet-nâme'ye göre, Türkiye Selçukluları, Anadolu'da Kuzey'de Samsun'dan, Güney'de Antep'e, Doğu'da Erciş'ten, Batı'da Aydın'a kadar Anadolu'nun tamamına yakın bölümüne hâkim olmuşlardır.

Anadolu'nun Mânevî Mîmarları

Anadolu'nun askerî yönden fethini üç aşamada ele alan müellif, Velâyet-nâme'nin ilerleyen bölümlerinde, Anadolu'nun fethinin kültürel boyutundan da söz etmektedir. Anadolu'nun fethinin kültürel boyutu ise Horasan Erenleri'nin yani Abdâlân-ı Rûm'un Anadolu'ya gelmesidir. Bu sayede fetih dalgası ve gaza ruhu yeni bir ivme kazanmıştır. Bu gerçeği Firdevsî-i Rûmî, Hoca Ahmed Yesevî'nin ağzından; Hacı Bektâş-ı Velî'nin Velâyet ve hilâfet töreni yapıldıktan sonra Anadolu'ya gönderilişini şöyle rivayet etmiştir:

*Pes Horasân'ın o gerçek erleri
Çok çok geldi cem-ü illeri
Hep Halîfelik mübârek didiler*

*Yâ ricâl ol Hak tebârek didiler
Gine geçti kapuya ol pâk-bâz
Hak nazarla du'a kim itti niyâz
Hoca kıldı hakkına hayır du'â
Ol du'â oldu hemîn ol dem revâ
Döndü hoca didi yâ Bektâş işit
Her ne dir isem sana sen ânı it
Rûm erenlerine baş kıldık seni
Var iriş tâlipleri eyle ganî
Dahi yâ Bektâş gûş eyle sözü
Kutb ben idim şüphesüz bilgil özüüm
Üstüne ol rütbeti virdik sana
Gitmeye ukbâya vakt irdi bana
Kırk yıl oliser senin devrin temâm
Ba'de kırk yıl oliser emrin temâm
Suluca Karayöğü var mesken it
Yurt verdik durma var anda git
Demini yomunu oynat anda sen
Fakr-u erkânı eyle zinde sen
Hacı Bektâş çün ki işitti sözün
Yine sürdü Hoca önünde yüzün. (Firdevsî-i Rûmî, 149, 150).*

Yukarıdaki metnin ortaya koyduğu gerçek şu ki: Abdalân-ı Rûm, Müslüman Türkler'in Anadolu'ya gelişleri ile birlikte Anadolu'nun fethinde yer almış, ülkenin mânevî mimarları olmuşlardır (Ocak, 1996: 51; Babinger- Köprülü, 1996: 50). İşte bu hakikati daha erken bir dönemde keşfeden Firdevsî-i Rûmî, Hacı Bektâş Menâkıb-nâme'sinde veciz bir ifade ile bu konuya yer ayırmış ve etraflı bir şekilde rivayetlerde bulunmuştur.

Abdalân-ı Rûm olarak adlandırılan şahsiyetler, menâkıb-nâme içinde birebir isim olarak zikredildiği, hatta haklarında kapsamlı bilgiler verildiği gibi bazen de sadece isimler rivayet edilmeden Rum'un Pîr'leri, Rum Erenleri, Rum Erenleri, Abdâlan-ı Rum, Ebdalân-ı Rum, Erenler, Ebdal gibi isimler halinde kullanılarak Anadolu'nun mânevî mimarları tarihsel kayda geçmiş ve Velâyet-nâmede hak ettikleri ilgiyi görmüşlerdir (Firdevsî-i Rûmî, 154-156-210-234-274-346-362). Aşıkpaşa-zâde'nin Anadolu'daki sosyo-kültürel hayata yön veren zümrelerden söz ederken Rum Erenleri ile ilgili rivâyeti, (Aşıkpaşaoğlu, 1985: 195) çağdaş tarihçi, Firdevsî Rûmî tarafından tekrar edilerek doğrulanmış ve aynı bilgiler kuvvetli bir dayanak daha bulmuştur.

Velâyet-nâme'de Anadolu'nun fethinde rol alan insanlar, tarihî şahsiyetlerine uygun bir şekilde, efsanevî bir tarzda bile olsa isimleri birer birer zikredilmiş, bu vesile ile hem bu dinî, tarihî şahsiyetler kayıt altına alınmış, hem de Türk tarihini aydınlatan müstesna şahsiyetler olarak hayatımızdaki yerlerini muhafaza etmişlerdir. Müellif zaman zaman isimler hakkında daha kapsamlı bilgiler de arz etmiştir. Tarihî şahsiyetler hakkındaki bilgiler bir araya getirildiği zaman ortaya, Selçuklu tarihini aydınlatmaya katkı sağlayacak değerli bilgi

tablosu çıkmaktadır. Bu isimlerin bir kısmı, Abdülbâki Gölpinarlı ve Bedri Noyan tarafından tahlil edilerek yayınlanmışlardır Gölpinarlı, 1958: 74; Noyan, 1986:18-34).

Velâyet-nâme içinde eserleri ve etkileri günümüze kadar süren erenlerin isimleri ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Bu şahsiyetler hakkında Velâyet-nâme’de verilen bilgiler bir çok yazar tarafından alınmış ve tarihsel belge olarak aynen kullanılmıştır. Haklarında ayrıntılı olarak bilgi verilen tarihî ve manevî şahsiyetleri şöyle sıralayabiliriz. Âhi Evren, Fatma Bacı (Kadıncık Ana), Hoca Ahmed Yesevî, Baba Resul (Resul Baba), Muhlis Paşa, Barak Baba, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Yunus Emre, Şemsi Tebriz ve Sarı Saltık.

Haklarında kapsamlı bilgi verilenlerin dışında, Velâyet-nâme’de adı geçen dinî ve tarihî şahsiyetleri, isimleri geçen sayfalarla birlikte, bir fikir vermesi açısından şu şekilde sıralayabiliriz:

Seyyid Battal Gâzi (282, 284, 326); Molla Sâdeddin (203, 205, 207, 209, 226, 227); Karaca Ahmet (78, 356, 357); Tapduk Emre (78, 178, 179), Sarı İsmail (78, 134, 211, 220, 237, 255); Koluaçık Hacım Sultan (134, 314, 320, 323, 325, 328); İbrahim Hacı (82), Akça Koca (137, 138, 139, 140), Hızır Samed (304); Bahâeddin Atlas-pûş (304, 347, 348), Şeyh Necmeddin-i Kübra (143, 144), Sadreddin-i Konevî (338, 339); Seyyid Mahmud Hayranî (181, 356); Dede Garkın (82); Güvenç Abdal (294, 299); Recep Seyyid (134, 303, 342), Baba Menteş (134, 304, 345), Ali Baba (134, 304, 345); Hızır Lale (241, 242, 351, 364, 366); Yunus Mukrî (95, 96); Nureddin Caca (105, 106, 108, 109,110); Recep Seyyid (134, 303, 342).

Sonuç

Firdevsî-i Rûmî XV ve XVI. yüzyılda yaşamış klasik bir Osmanlı tarihçisi ve edebîyatçısıdır. Yaklaşık altmış yıllık hayatının kırk yılını yazmaya ayırmış, kırk civarında eseriyle Türk tarih ve edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır. Yazar, Hacı Bektâş Velî Velâyet-nâmelerinden bir tanesinin yazarıdır. Velâyet-nâme bir menkıbe mahiyetinde kaleme alınmış olsa bile Selçuklu tarihine dair kıymetli bilgileri ihtiva etmektedir. Velâyet-nâme’de Anadolu’nun fethi Abbasiler döneminden başlayarak Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları olmak üzere üç aşamada ele alınmış ve Selçuklu tarihine önemli katkılar sağlanmıştır. Firdevsî-i Rûmî ayrıca bu eserinde Anadolu’nun fethine katılan Anadolu’nun manevî mimârları hakkında da kapsamlı bilgiler vermiştir. Bütün bu özellikleri ile Hacı Bektâş-ı Velî Velâyet-nâmesi Türk kültür tarihinin nadide eserleri arasında yerini almıştır.

KAYNAKLAR

- Ahmedî, İskender-nâme. (1964). Neşreden: Mükrimin Halil. İstanbul.
- Aşıkpaşaoğlu, (1985). Haz: H. Nihal Atsız. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayram, Mikail. (1993). Şeyh Evhadü'd-din Hamid el-Kirmanî ve Evhadiye Tarikatı. Konya.
- Bayram, Mikail. (2002). "Türkiye Selçukluları Uç Beyi Denizlili Mehmet Bey", Türkler, C.VI, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.
- Bayram, Mikail.(2003). "Hacı Bektaş-ı Horasâni Hakkında Bazı Yeni Kaynaklar ve Yeni Bilgiler" Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar. Konya: Kömen Yayınları.
- Bostan, Hanefî. (2002). "Anadolu'da Çepni İskânı". Türkler. C.VI. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Coşan, Esad. (1996). Makalat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demirkent, Işın.(1996). Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan. Ankara.
- Firdevsî-i Rûmî, Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş Velî. Hacı Bektaş İlçe Ktp, nr. 200.
- Gelibolulu Mustafa Âli, Mirkad'ül- Cihad, Millet Kütüphanesi, nr. 5282, 6b-7a.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1958). Velâyet-nâme, "Menâkıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî", İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Gregory Abu'l- Farac. (1999). Abu'l Faraç Tarihî. Çev: Ö. Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hacı Bektaş-ı Velî. (2004). Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Ankara: G.Ü.H.A.M.
- Honigmann, Ernst. (1970). Bizans Devletinin Doğu Sınırı. Çev: F. Işıltan. İstanbul.
- İnalcık, Halil. (2000). "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi". Osmanlı Beyliği. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İbn-i Bibi, (1956). El-Evâmîrü'l-Alâiyye fi Umuri'l Alaiyye. Haz: A. Erzi. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları.
- Kafalı, Mustafa. (2002). "Anadolu'nun Fethi". Türkler, C.VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kâtip Çelebi, (1944). Keşfu'z-zünun, C. II İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Koca, Salim, (2002). "Anadolu Türk Beylikleri". Türkler. C.VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, (1974). Belge ve Kitabeleriyle Aksaray Tarihî. C. II. İstanbul.
- Konyalı, İbrahim Hakkı.(1997). Konya Tarihî. Konya: Enes Kültür Sarayı Yayınları.
- Köprülü, M. Fuad. (1922). "Bektaşiliğin Men'sheleri". Türk Yurdu. S. 52. İstanbul. s.105-121.
- Köprülü, M. Fuad. (1988). Osmanlı Devletinin Kuruluşu. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları
- Köprülü, M. Fuad-F.Babinger. (1996). Anadolu'da İslamiyet. Çev: R. Hulûsi. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Köprülü, M. Fuad. (2003). Türk Edebiyatı Tarihî. Ankara: Akçağ Yayınları
- Kurat, Akdes Nimet, (1966). Çaka Bey. Ankara.
- Merçil, Erdoğan. (2002). "Türkiye Selçukluları". Türkler. C. VI. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Noyan, Bedri. (1986). Firdevsî-i Rûmî Manzum Hacı Bektaş Veli Velâyet-nâmesi, Aydın.
- Noyan, Bedri. (1998). Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik. C. I. İstanbul.
- Ocak, A. Yaşar. (1983). Bektaşî Menâkıb-nâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Ocak, A. Yaşar. (1996). Türk Sûfilğine Bakışlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Yaşar. (1997). Bir Kültür Kaynağı Olarak Menâkıb-nâmeler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Yaşar. (1999). Kalenderîler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, Ali.(1988). Anadolu'nun Fethi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, Ali. (1990). Türkiye Tarihî. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Toğan, Zeki Velidi. (1985). Tarihte Usül. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Turan, Osman. (1979). “Süleyman Şah I. (B. Kutalmış)”. İslam Ansiklopedisi, C. II. İstanbul: MEB.Yayınları.
- Turan, Osman. (1980). Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Bođaziçi Yayınları.
- Turan, Osman. (1993). Selçuklular Tarihî ve Türk İslâm Medeniyeti. İstanbul: Bođaziçi Yayınları.
- Uyumaz, Emine. (2002). “Alaaddin Keykubat Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihî”. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1988). Anadolu Beylikleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yinanç, Mükrimin Halil. (1944). Anadolu'nun Fethi. İstanbul.